

სამართლიანობის პრობლემა
როგორც თანამედროვე
ფილოსოფიის გამოწვევა
(ისტორიულ-კრიტიკული ანალიზი)
The Problem of Justice as a Challenge
to Modern Philosophy
(Historical-Critical Analysis)

მამია სურმავა

Mamia Surmava

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტაჲ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: სამართლიანობა, ბუნებრივი კანონი, პოზიტიური
კანონი, ჰუმის პრინციპი.

Keywords: Justice, Natural Law, Positive law, Hume's Principle.

ფილოსოფიური აზრის ისტორია ცხადად უჩვენებს, რომ სამართლიანობის საკითხი ე.წ. მარადიულ პრობლემათა რიცხვს ეკუთვნის, რომელიც, სხვა მსგავს პრობლემათა დარად, უკვე ფილოსოფიის წარმოშობის დროიდან მოყოლებული, უბიძგებს ამ სფეროში (ე.ი. ფილოსოფიაში) აზრის მოძრაობას. მარადიული პრობლემები ფილოსოფიაში, თავის მხრივ, ყოველთვის გულისხმობს მათ მიმართ მარადიულ მიდგომებს, რომლებიც ამა თუ იმ სახითა და მოდიფიკაციით ფილოსოფიის ისტორიის მთელ გაყოლებაზე იჩენს თავს. აღნიშნული ვითარება, ცხადია, უცხო არც სამართლიანობის პრობლემისთვისაა. მასთან მიმართებით ცენტრალური მნიშვნელობის მატარებელია ფორმალურ-აპრიორული და ისტორიულ-გენეტიკური მიდგომების სახით არსებული დიქტომია.

აღნიშნული დიქტომიის ფორმირებას გარკვეული ბიძგი მისცა „დევიდ ჰიუმის გილიოტინამ“ („ჰიუმის პრინციპმა“), რომელიც ერთმანეთისაგან განასხვავებს და გამოყოფს მორალსა და რეალობას (მორალურ-ნორმატიულ წესრიგს და რეალურ-ფაქტობრივ წესრიგს). თუმცა ამ ასპექტით მთავარი სიტყვა მაინც იმანუილ კანტმა თქვა. სწორედ მან განასხვავა ერთმანეთისაგან ავტონომიური მორალი და ჰეტერონომიური მორალი, კატეგორიული იმპერატივი და ჰიპოთეტური იმპერატივი, და უჩვენა მორალისა და სამართლის ფილოსოფიაში ფორმალურ-აპრიორული მიდგომის უპირატესობა. კერძოდ, ის, რომ მისგან განსხვავებული და, მაშასადამე, ნებისმიერი ხასიათის ემპირიული მიდგომის გარდაუვალი შედეგი მორალის (ნორმატიული წესრიგის) რელატივიზირებაა.

მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნეებში, კანტიანური მიდგომის კრიტიკის საფუძველზე, პოლიტიკის ფილოსოფიაში სამართლიანობის შესახებ მრავალფეროვანი სპეციფიკაციის ალტერნატიული თეორიები გამოჩნდა, რომლებსაც ემპირისტული (ე.ი. არაფორმალურ-აპრიორული) მიდგომა აერთიანებდა. თუმცა ასეთ ვითარებაშიც სამართლიანობის პრობლემის გააზრებაში კანტიანური ხაზი არ დაკარგულა.

ჩვენ სრულად ვიზიარებთ კანტიანურ თვალსაზრისს იმის შესახებ, რომ ეთიკაში, პოლიტიკისა და სამართლის ფილოსოფიაში არაფორმალურ-აპრიორული მიდგომა, საბოლოოდ, გარდუვალად მოიყოლებს რელატივიზმს. ეს კი თავის თავში ფუნდამენტურ წინააღმდეგობებს გულისხმობს და, ამდენად, აუცილებლად გადასალახ თეორიულ გამოწვევას წარმოადგენს. ამის გათვალისწინებით, ჩვე-

ნი აზრით, სამართლიანობის ფილოსოფიური გააზრება ფორმალური პრინციპის წინ წამოწევის და მისგან ამოსვლის პირობებში უნდა განხორციელდეს. ე.ი. აუცილებელია ღირებულებისა და ფაქტის, ნორმატიულისა და რეალურის თვისებრივი დიფერენცის ფილოსოფიური ფიგურის ველში აზროვნება. თუმცა, ამასთან ერთად, ჩვენ მიერ განვითარებული მიდგომა სინთეზური უნდა იყოს, ანუ პარალელურად ის ფორმალურ-აქსიომატურ ბაზასა და (თუნდაც უზოგადეს) რეალურ პრინციპებს შორის კოგნიტური კავშირის ექსპლიცირებასა და დაფუძნებას უნდა ახდენდეს.

The history of philosophical thought clearly shows that the issue of justice belongs to the number of so-called eternal problems, which, along with other similar problems, has given impetus to the movement of thought in this field (i.e. philosophy) since the time of the origin of philosophy. Eternal problems in philosophy, in turn, always imply eternal approaches to them, which, in one form or another and with different modifications, inevitably appear throughout the whole history of philosophy in the form of a kind of dichotomous pairs. For the problem of justice, the dichotomy of formal and historical-genetic approaches is central.

The formation of the mentioned dichotomy was given a certain impetus by “David Hume’s guillotine” (“Hume’s principle”), which distinguishes and separates morality and reality (moral order and real order). However, the philosopher who took the decisive step in this direction was I. Kant. He distinguished autonomous morality and heteronomous morality, categorical imperative and hypothetical imperative, and showed the superiority of the formal approach in the philosophy of morality and law. He made obvious the fact that any different approach from it (that is empirical ones) inevitably comes to the relativization of morality (normative order).

In the nineteenth and twentieth centuries alternative theories of justice, based on the criticism of the Kantian formalism, appeared in political philosophy, which all without exception shared empirical (i.e. non-formal) character. However, even in such a situation, the Kantian line did not disappear in the studies of the problem of justice.

We will focus on the fact that we fully share the Kantian view that a non-formal approach to the problem of Justice in ethics, and political and legal philosophy ultimately inevitably leads to relativism. This result of a non-formal approach implies in itself fundamental contradictions and thus, it is a theoretical challenge to the study of justice that must be overcome. Therefore, in our opinion, the philosophical understanding of justice should be carried out simultaneously of putting forward the formal principle as the base of the whole construction, i.e. it is necessary to judge in the field of the qualitative difference of philosophical figure between value and fact, normative and real. However, at the same time, the approach mentioned above should be synthetic, that is, it should explain and establish the cognitive connection between the formal-axiomatic base and (even the most general) real principles.